

Ocena

dorobku naukowego dr Magdaleny Lisieckiej-Czop, Kandydatki do stopnia doktora habilitowanego

Dyplom magisterski dr Magdalena Lisiecka-Czop uzyskała 1995 roku na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Szczecińskiego na podstawie pracy *Sprache der Presse im Dienste der Politik*. Praca ta została wyróżniona Nagrodą Rektora. Jej naukowym opiekunem był prof. dr hab. Ryszard Lipczuk. W swym autoreferacie napisała niezbyt fortunnie, jakoby na podstawie tej pracy uzyskała tytuł magistra w zakresie „nauczania języka niemieckiego”. Stopień naukowy doktora nauk humanistycznych Kandydatka uzyskała sześć lat później, a więc w 2001 roku, na podstawie rozprawy zatytułowanej *Lesestrategien in der Rezeption fremdsprachlicher Presstexte aus dem Wirtschaftsbereich*. Przewód doktorski został przeprowadzony na Uniwersytecie Gdańskim, a promotorem Kandydatki był prof. dr hab. Marian Szczodrowski.

Po uzyskaniu tytułu magistra dr M. Lisiecka-Czop została zatrudniona jako asystent w Uniwersytecie Szczecińskim (1995-2001), a po obronieniu pracy doktorskiej, czyli w 2001 roku, jako adiunkt w Zakładzie Języka Niemieckiego Instytutu Filologii Germańskiej tegoż uniwersytetu. Na tym stanowisku pracuje do chwili obecnej. Równolegle Kandydatka pracowała w Politechnice Koszalińskiej (2004-2006) jako adiunkt w Instytucie Neofilologii i Europeistyki, a w latach 2007-2010 w Wyższej Szkole Języków Obcych w Szczecinie oraz w Szczecińskiej Szkole Wyższej *Collegium Balticum*.

Spis wszystkich publikacji Kandydatki obejmuje 49 pozycji. Na jej dorobek publikacyjny po uzyskaniu stopnia doktora składają się 2 monografie, 24 artykuły, 10 recenzji, 5 opracowań słownikowych i materiałów dydaktycznych i współautorstwo tekstów ogłoszonych w kilku opracowaniach zbiorowych. Ponadto z przysłanej mi dokumentacji wynika, że trzy dalsze artykuły Kandydatki znajdują się w druku. Jeżeli poza tym weźmiemy pod uwagę też fakt, że dr M. Lisiecka-Czop wygłosiła 20 referatów na różnych kongresach i konferencjach krajowych i międzynarodowych, kierowała międzynarodowymi i krajowymi projektami badawczymi (dwa granty MNiSW i dwa projekty USz) oraz jej dokonania na polu popularyzacji nauki, to będziemy mogli uznać ją za osobę naukowo bardzo aktywną.

Zakres zainteresowań badawczych Kandydatki obejmuje przede wszystkim szeroko pojętą glottodydaktykę. Szczególnie wiele uwagi poświęca w swych pracach zagadnieniom glottodydaktycznej leksykografii. Punkt ciężkości jej zainteresowań leksykograficznych spoczywa na leksykografii mającej na uwadze specyficznych odbiorców, jakimi są niewątpliwie dzieci. Ale Kandydatkę interesują też zagadnienia języków specjalistycznych, w szczególności ich odzwierciedlenia w prasie. Specjalny nurt jej zainteresowań stanowią strategie czytania tekstów specjalistycznych ze zrozumieniem. Pierwszą poważną pracą dotyczącą ostatniego z wymienionych zagadnień jest praca doktorska, której zaktualizowana wersja pt. *Verstehensmechanismen und Lesestrategien von fremdsprachigen Fachtexten* została wydana drukiem w 2003 i doczekała się 4 recenzji.

Bazując na koncepcji glottodydaktyki L. Zabrockiego i na późniejszych odnośnych pracach M. Szczodrowskiego (promotora jej dyplomacji) autorka prezentuje w tej rozprawie

swoje stanowisko w sprawie funkcji tekstów specjalistycznych w nauczaniu języka obcego. Wychodząc z założenia, że uczeń czytając teksty specjalistyczne ma do czynienia z dualnością przyswajania wiedzy – z jednej strony wiedzy językowej, a z drugiej wiedzy specjalistycznej (Dualität des Wissenserwerbs) uważa, że jest rzeczą konieczną, aby przyswoił sobie strategię nazwaną przez nią „(Strategie, FG) zur Informationsverdichtung und Verbesserung der Rezeptionsleistung”.

Nie wdając się w tym miejscu w dyskusję w sprawie trafności określenia „Informationsverdichtung” (w moim przekonaniu w istocie chodzi bowiem nie *zgęszczanie*, lecz o redukcję informacji) powiem, iż jest sprawą oczywistą, że przyswojenie sobie strategii ułatwiających rozumienie tekstów pisanych jest sprawą niezwykle ważną, przede wszystkim w lektoratowym nauczaniu języków obcych. I że warto zaznajomić z nią studentów uczących się języków obcych zwłaszcza w sytuacjach, gdy posiadają już znaczną wiedzę specjalistyczną. Z przeprowadzonych badań eksperymentalnych Autorka wyprowadziła wniosek, że zastosowana przez nią technika schematyzacji (z pytaniami typu: *wer, was, warum, womit, wie* itp.) ułatwia rozumienie tekstów czytanych i trudno się z tym wnioskiem nie zgodzić.

Podobnym zagadnieniom dr M. Lisieckiej-Czop poświęciła już kilka swych wcześniejszych artykułów, np.: *Kommunikativer Kontext in der Rezeption von Pressetexten* (1998), *Verständlich-Machen – Verstehen – Handeln* (1999), *Wirtschaftsdeutsch und sein Erwerb im fachbezogenen Fremdsprachenunterricht* (2003), czy *Lesen Fremdsprachenlernende anders als Muttersprachler?* (2003), a także *Schreibstrategien und Schreibprobleme beim Verfassen fremdsprachlicher Facharbeiten im Studium* (2004). W kilku innych wcześniejszych pracach zajęła się także niektórymi zagadnieniami dotyczącymi tekstów specjalistycznych (prasowych, gospodarczych i morskich). Należą do nich między innymi prace: *Zur Funktion und Verwendung ausgewählter sprachlicher Mittel in der deutschen Pressesprache* (1997) oraz *Strategien des Leseverstehens von fremdsprachigen Pressetexten aus dem Wirtschaftsbereich – ein Forschungsbericht* (2001).

Ale od kilku lat dr M. Lisiecka-Czop koncentruje swe zainteresowania badawcze (publikacje, granty, projekty, referaty na konferencjach) na szeroko pojętej leksykografii, w tym także frazeologii (w słownikach drukowanych i on-line). Są to prace z pogranicza glottodydaktyki i leksykografii, np.: *Wozu brauchen die Kinder Wörterbücher? Über einige deutsch-polnische lexikographische Arbeiten für Kinder* (2005), *Bildwörterbücher in früheren Fremdsprachenerwerb* (2006), *Lemmatisierung und Lemmasektion in den deutsch-polnischen Kinderwörterbüchern* (2007) czy *Didaktische und lexikografische Aspekte der deutsch-polnischen Wörterbücher* (2014). Ostatnio poświęciła im pracę ogłoszoną na temat: *Phraseologismen in der Seemannssprache des 18. Jahrhunderts – am Beispiel des Allgemeinen Wörterbuchs der Marine, 1793-1798* (2014). Do tego zakresu zaliczyć trzeba także jej rozprawę habilitacyjną, ale o niej dokładniej nieco dalej.

Generalnie można powiedzieć, że są to prace, w których Autorka rozważa zagadnienia ogólne niemiecko-polskiej i polsko-niemieckiej leksykografii na przykładzie różnych słowników opracowanych w ostatnich dziesięcioleciach, np.: *Nicht nur der Duden – deutsch-*

polnische und polnisch-deutsche Bildwörterbücher in der Nachkriegszeit (2011), *Phraseologismen und ihre Präsentation in ausgewählten deutsch-polnischen und polnisch-deutschen Lernerwörterbüchern* (2011), a ponieważ dysponuje dobrą ich znajomością i sporym doświadczeniem w pracy leksykograficznej dotyka także zagadnień interferencji interlingwalnej w pracy tłumacza-autora słowników np.: *Falsche Freunde, wahre Freunde – Bemerkungen aus lexikografischer Sicht* (2008).

Przedłożona w charakterze rozprawy habilitacyjnej przez dr M. Lisiecką-Czop monografia *Kinderwörterbücher – lexikografische und glottodidaktische Eigenschaften am Beispiel deutsch-polnischen und polnisch-deutscher Wörterbücher* wydana została w 2013 r. w serii: *Studien zur Germanistik, Skandinavistik und Übersetzungskultur* (Peter Lang GmbH). Praca liczy 353 stron i składa się poza wprowadzeniem (s. 13-19), podsumowaniem (s. 303-309), obszerną bibliografią (s. 311-344) oraz zawierającym przykładowe ćwiczenia/zadania wprowadzające do pracy ze słownikami aneksem (s. 347-353) z sześciu rozdziałów zatytułowanych kolejno: (1) *Terminologische Entscheidungen und die Ausgangslage der Untersuchung* (s. 21-63), (2) *Entwicklungspsychologische, entwicklungslinguistische Grundlagen und bildungspolitische Voraussetzungen* (s. 65-106), (3) *Die Entwicklung bebildeter pädagogischer Wörterbücher* (s. 107-147), (4) *Zeitgenössische Kinderwörterbücher Deutsch-Polnisch und Polnisch-Deutsch – konstitutive Merkmale in der lexikografischen Diskussion* (s. 149-239), (5) *Fehler in deutsch-polnischen und polnisch-deutschen Kinderwörterbüchern* (s. 241-258) *Kinderwörterbücher und ihr Anwendungspotenzial im früheren Fremdsprachenunterricht* (s. 259-301).

Swoją pracę adresuje Autorka przede wszystkim do osób, które zajmują się leksykografią i metaleksykografią oraz nauczaniem języków obcych dzieci. Wychodzi przy tym ze słusznego założenia, że słowniki dla dzieci (w wieku 5-12 lat) są specyficznym – hybrydalnym – rodzajem słowników, że są to dzieła, które winny spełniać zarazem pewne funkcje podręcznika (że winny prezentować stosowne obrazki, zdjęcia, ćwiczenia), jak i słownika ogólnego. Przedmiot szczegółowych badań autorki stanowią dwu- i wielojęzyczne słowniki dla dzieci. Autorka poddała je zarówno pewnej analizie metalexikograficznej jak i glottodydaktycznej. We wprowadzeniu (s.15) tak doprecyzowuje cel swojej pracy: „Dabei soll auch der Frage nachgegangen werden, wie sich bildungspolitische Prioritäten sowie pädagogische und psycholinguistische Ansichten zur Fremdsprachaneignung im Kindesalter auf die Form und Wertschätzung von Kinderwörterbüchern auswirken“.

Po uporządkowaniu i przedstawieniu języka specjalistycznego, którym dość konsekwentnie posługuje się w swej pracy (rozdział 1.), Autorka referuje niektóre psychologiczne i kognitywne koncepcje uczenia się języków obcych i przedstawia zarówno politykę, jak i praktykę edukacyjną w zakresie wczesnego nauczania języków obcych w krajach Unii Europejskiej i w Polsce (rozdział 2.) – jest to referat i opis przygotowany bardzo solidnie i dobrze udokumentowany.

Równie interesujący co starannie opracowany jest też 3. rozdział pracy, w którym Autorka przedstawia europejską historię wydawania słowników obrazkowych i rozwoju

koncepcji ich tworzenia. Historię tę podzieliła na okres do 1700 roku (szerzej omawia tu nowatorską koncepcję pogładowego nauczania języka obcego J. A. Komeńskiego i opracowany przez niego słownik *Orbis sensualium pictus*) oraz na okres po 1700 roku. W drugiej części zajmuje się szczególnie trzema wydanymi w Polsce w drugiej połowie XX wieku ilustrowanymi słownikami dla dzieci (T. Porayski, 1960; Brzeska/Brzeski 1960 i J. Jóźwicki, 1974).

Główną część pracy (rozdział 4.) stanowi metaleksykograficzna analiza 36 współczesnych, wydanych w okresie 1990-2010, niemiecko-polskich i wielojęzycznych (z udziałem tej pary języków) słowników ilustrowanych dla dzieci. Analizę tę przeprowadziła Autorka posługując się takimi kryteriami jak typ słownika, autorstwo, wydawca, grupa docelowa, multimedialność, makrostruktura i mikrostruktura słownika. Uwzględniła w swej analizie również wpływ czynników „pozamerytorycznych” na tworzenie słowników. Sporo uwagi poświęciła także relacji pomiędzy tekstem (hasłem, lemmą) a ilustracją. Ta ostatnia może bowiem pełnić różne funkcje dydaktyczne, np.: semantyzacyjną, mnemotechniczną, estetyczną (dekoracyjną), ludyczną czy też sprzyjać emocjonalnemu identyfikowaniu się użytkownika (dziecka) z postaciami słowniczkowymi.

W tym rozdziale Autorka zamieściła liczne przykłady, ilustracje i tabele dokumentujące przeprowadzoną analizę. Podsumowując treść tego rozdziału (s. 233) stwierdza, że pełnej oceny słowników dziecięcych nie sposób dokonać za pomocą samych tylko kryteriów metaleksykograficznych, „da bei der Gestaltung und Rezeption von Kinderwörterbüchern auch glottodidaktische und lernpsychologische Faktoren eine wichtige Rolle spielen“. Stwierdzenie to jest zbieżne ze wcześniejszym stwierdzeniem Autorki, że słowniczki ilustrowane dla dzieci są jednocześnie podręcznikami do nauki języka. W swej leksykograficznej części charakteryzują się zredukowaną mikrostrukturą haseł, która z kolei jest (musi być) rekompensowana przez bogatą ikonografię i layout spełniający określone funkcje glottodydaktyczne.

W 5. rozdziale zajęła się Autorka zagadnieniem poprawności językowej czterech poddanych analizie słowników i podała przykłady stosunkowo licznych błędów, mimo, że są to słowniki w porównaniu ze słownikami ogólnymi raczej „małe”, bo zawierające średnio tylko ok. 2000 haseł. Trudno nie przyznać Autorce racji, gdy pisze: „Damit wird die Zuverlässigkeit der Kinderwörterbücher – eine wesentliche Anforderung an Sprachwörterbücher überhaupt – in Frage gestellt” (s. 241). W 6. rozdziale Autorka prezentuje glottodydaktyczną ewaluację sześciu przykładowych typów słowników: alfabetycznego, tematycznego, poliakcesyjnego, interaktywnego i wielojęzycznego. Porównanie (wrywkowe) leksyki zawartej w słownikach frekwencyjnych i w słownikach dla dzieci wskazuje na daleko idącą korelację między nimi: Te ostatnie nie odbiegają w jakiś istotny sposób od pierwszych. Mimo różnic, jakie między analizowanymi słownikami da się zauważyć, Autorka podsumowuje swą analizę porównawczą następująco (s. 299): „Alle dargestellten Kinderwörterbücher können einen Beitrag zur Förderung der interkulturellen Kompetenz und zur Entwicklung des autonomen Lernen der Kinder leisten“. W ogólnym podsumowaniu swych badań Autorka opowiada się za możliwie wczesnym rozpoczęciem


nauki języków obcych. Słownikom dla dzieci przypisuje w tym procesie rolę pomocną w rozwijaniu zarówno receptywnych jak produktywnych kompetencji językowych. Zarówno wywody Autorki, jak i wyprowadzone przez nią wnioski oceniam jako trafne.

Na polu organizacji nauki na uwagę zasługują między innymi następujące dokonania Kandydatki: w 1977 i 2009 roku była sekretarzem komisji rekrutacyjnej na studia stacjonarne, w latach 2006-2008 członkiem Rady Instytutu Filologii Germańskiej Uniwersytetu Szczecińskiego, a od roku 2008 członkiem Wydziałowej komisji Wyborczej Wydziału Filologicznego swego Uniwersytetu, współorganizowała dwie konferencje naukowe, była także inicjatorką zorganizowania wystawy *ORBIS PICTUS – Świat malowany Jana Amosa Komeńskiego* (2009). Na mocne podkreślenie zasługuje też jej udział w dwóch projektach badawczych (granty MNiSW) – raz jako kierownika projektu, a raz jako członka zespołu. Jest członkiem dwóch poważnych stowarzyszeń germanistycznych – Stowarzyszenia Germanistów Polskich i Międzynarodowego Stowarzyszenie Germanistów.

Posumowanie: Przedstawione przez dr Magdalенę Lisiecka-Czop w książce przedłożonej w charakterze rozprawy habilitacyjnej badania oceniam jako innowacyjne i niewątpliwie ważne tak z punktu widzenia (meta)leksykografii, jak i glottodydaktyki. W konsekwencji zrealizowania tych badań Autorka wypełnia istotną lukę w dotychczasowej wiedzy leksykograficznej. Jako szczególnie ważne oceniam jej glottodydaktyczne analizy szeregu zagadnień leksykograficznych. A oceniam je tak, ponieważ szybko rośnie w ostatnich latach również praktyczna relewancja tego kompleksu zagadnień glottodydaktycznych. Coraz częściej rozpoczyna się naukę języków obcych coraz wcześniej zarówno na płaszczyźnie nauki zinstytucjonalizowanej (szkoła, kursy) jak i indywidualnej (nauka prywatna). Na specjalne podkreślenie zasługuje też fakt, że rozprawa Kandydatki została sformułowana w wyjątkowo transparentnym języku specjalistycznym i dobrym języku niemieckim. Jako innowacyjny oceniam nie tylko postawiony w niej problem badawczy, lecz także sposób przeprowadzenia jego analizy. Jako dobrze uzasadniający wniosek o przyznanie dr Magdalenie Lisieckiej-Czop stopnia naukowego doktora habilitowanego oceniam też jej pozostały dorobek publikacyjny.

Konkluzja: Moim zdaniem dr Magdalena Lisiecka-Czop spełniła wszystkie wymogi stawiane u nas wobec kandydatów/kandydatek do stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych, w dyscyplinie językoznawstwo. W każdym razie jej wniosek w tej sprawie popieram.

Warszawa, 27.06.2014


Prof. zw. dr hab. Franciszek Grucza